

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HASZNOS ÉS KÁRTÉKONY ROVAROKRA

XVIII. KÖTET.

1911 FEBRUÁR

2. FÜZET.

Mit jelent a „frit“ szó?

Írta: JABLONOWSKI JÓZSEF.

Ha a gabona-félék légyellenségeiről beszélünk vagy írunk, a frit-légy (*Musca frit*, *Oscinis frit* vagy *Oscinella frit*) esetében be-érjük azzal, hogy a frit szó a gazdasági rovartan német atyames-tereinek régi magyarázata szerint svéd eredetű és „könnyű portéká“-t jelent. Így magyarázza ezt az általános entomologiai irodalom és a zoológiai kézikönyvek is, ha a mezőgazdaság kártevői közül is fel-hoznak néhány példát.

Íme néhány példa:

NÖRDLINGER¹ azt írja, hogy az árpa szeme, amelyben ezen légy lárvái élőködnek, „könnyű árú marad, a mit Svédországban frit-nek neveznek.“

TASCHENBERG² azt mondja, hogy a lárvák „a puha szemekből élnek, melyek az érés után könnyű árút adnak, ezt az ország (t. i. Svédország) nyelve szerint frit-nek nevezik; innen van a légy neve.“

LEUNIS-LUDWIG³ röviden azt írja, hogy a frit „svéd neve az árpalégynek.“

RITZEMA-BOS⁴ szerint az említett lárváktól megtámadott szemek „könnyű árú“-vá válnak s ez mint mondják (soll heizen!) svédül fritnek neveztetik.

FRANK⁵ ismétli, hogy az ilyen szemek Svédországban „fritnek neveztetnek, a mi könnyű árút jelent és ezen szótól ered a légy neve.“ Megjegyzendő, hogy FRANK tévedett, a mikor említett helyen azt írja, hogy a légy lárvája a búzaszemekben is él.

¹ Die kleinen Feinde der Landwirtschaft. 1869, p. 675.

² Praktische Insektenkunde: Zweiflügler. 1380, p. 152.

³ Synopsis der drei Naturreiche. Zoologie. Dritte Auflage. II, 1886, p. 435.

⁴ Tierische Schädlinge und Nützlinge. 1891, p. 629.

⁵ Kampfbuch. 1897, p. 84.

A francia rovar-tani irodalomban nem találok adatot, a mely e szó magyarozatával foglalkoznék.

A mint látható a vélemények abban megegyeznek, hogy a frit svékusul (svédül) könnyü árút jelent, csak RITZEMA sejtet némi kétséget, a mikor azt mondja, hogy „soll heizen“.

Hogy felvilágosítást szerezzek, kerestem ezen szót SVEN HENRIK HELMS svéd-német szótárában (Leipzig, 1893). Itt azonban csak fritt (így írva!) és fritten szavakat találtam. Az első azt jelenti: szabad, akadálytalan, kétségtelen; míg a fritten és fritter: gabonaféreg (Kornwurm), *Musca*, *Sapromyza* jelzésére szolgál. A mint láthatjuk, a második kifejezés („gabonaféreg“) közelebb visz a célhoz, a mit a magyarzó „*Musca*“ még jobban megerősít.

A skandináv irodalomból csak C. G. THOMSON „Skandinaviens Insekter (Lund, 1862)“ című munkája állott rendelkezésemre, melynek 383. oldalán az állat rövid leírásán kívül — mint gondolom — a légy országosan használt nevét „Slökorns-flugan“ is találom. Slökorn HELMS szótára szerint hitvány szemet, léha (üres) szemet (gabonát), fluga, flugen pedig legyet jelent és így THOMSON szava olyan legyet jelent, mely léha szemű kalászban él. Arról, hogy frit szó svéd volna, nem szolgál magyarozattal.

Ebből tehát nem tudjuk meg, hogy a LINNÉ-féle frit szó mit jelent és azt sem, hogy svékus szó-e?

LINNÉ mint tudjuk a „Systema Naturae“ című munkájának 10. kiadásában leírt *Musca frit*-ről megjegyzi, hogy „habitat in glumis hordei, decimum quoque granum hordeaceum apud nos destruens“. Megemlíti még másutt, hogy Svédországban a kártétel az „ultra centum milia ducatorum aureorum“-ot is meghaladja. Többet az ő szisztematikai dolgozataiban — amennyire azokba betekinhettem — nem találtam, a mi a frit szó kérdésének tisztázásához vezethetett volna.

LINNÉ azon munkája, melyben e légy svédországi kártétéleivel foglalkozott és melynek címe „A léha szemű árpáról való vizsgálatok“ állítólag Noxa Insectorum címen jelent meg mint 10. értekezés az Amoenitates Academicae seu dissert. physicae stb. című kiadványban. Ez az értekezés azonban nem LINNÉ, hanem tanítványának, BAECKNER A. MIHÁLY-nak munkája, melyet ez 1752-ben olvasott fel és melyben a kártevő rovarokat többnyire LINNÉ dolgozatai alapján ismerteti összefoglalólag. BAECKNER ezen munkája X. szakaszának 5. kikezdésében a frit-légy még *Musca hordei* néven szerepel és szerző állítása szerint Svédországban évenként az árpának legalább egy ötödrészét viszi el „et vel centum milia tonnarum illius frumentii in granariis suffuratur, quod D. Praesces (t. i. LINNAEUS) l. c. detexit“ vagyis magyarul: „és ugyanczen

gabonából mintegy százezer tonnányit rabol el a magtárban, mint azt az elnök úr idézett helyű munkájában megállapította“. E szövegben azonban van egy kis hiba. Nem az, hogy BAECKNER szerint a kár nagyobb (egy ötöd) mint LINNÉ szerint (egy tized), hanem az, hogy BAECKNER szerint a légy a magtárban (in granariis) tesz kárt. Ez pedig — miként tudjuk már nem a fritlégytől eredő kár, mert a fritlégy az érett, kemény, a magtárban felhalmozott gabonát egyáltalában nem bántja.

De BAECKNER fentti szavaiban benne van, hogy „az elnök úr“ (tehát LINNÉ) ezt a fritlégytől eredő kárt felfedezte és azt az Acta Stockholmiana-kban (1750, p. 182, 9) tárgyalta. Ez a folyóirat tudtommal Budapest könyvtáraiban nincs meg s így LINNÉ eredeti szövegét ezidőszerint nem olvashattam el. Segítségemre jött azonban CURTIS¹, a ki úgy látszik LINNÉ szövegének hű fordítását adja, mely következőkép hangzik: „Ő (t. i. LINNÉ) azt mondja, hogy az (a fritlégy) az árpaszem héjában (polyvájában) tanyázik és a szem menyiségének egy tized részét határozottan elpusztítja és okozza ama kis, könnyű és értéktelen szemeket, a melyeket frit-nek nevezünk s a mi legnagyobb vesztesége a gazdának“. Ebből a szövegből tehát csak azt tudjuk meg, a mit a már előbb említett Systema Naturae-ből már tudtunk és azt, hogy a kis, könnyű szemeket frit-nek nevezik, de nem tudjuk meg azt, hogy a frit szó svéd-e vagy milyen nyelvből származik?

Hogy a frit szó mit jelent, arra a véletlen vezetett rá. A klasszikus római kor gazdasági íróit olvasgatván, ugyanis M. TERENTIUS VARRO „De re rustica“ című munkájának az árpa-félék termésének leírásában találtam egy fejezetet (I. könyv 48. fejezet: Quae in spica sunt et causae eorum), melyben ezt írja: „Illud autem summa in spica iam matura, quod est minus quam granum, vocatur frit; quod in infima spica ad culmum stramenti summum, item minus quam granum est, appellatur uruncum“.

Ebből látható, hogy a frit latin szó és igazi mezőgazdasági mesterszó. LINNÉ valószínűleg ismerte a rómaiak klasszikus mezőgazdasági irodalmát és nyelvét is és felhasználta a kárt jelentő frit szót a kártevő megjelölésére. LINNÉ annak idején (frit-dolgozata 1750-ben jelent meg) nem tartotta szükségesnek annak magyarázatát, hogy a frit szó latin szó, mert akkor az egész tudományos világ latin volt. Manapság azonban, a mikor verejtékes, nehéz küzdelmek árán is csak keveset konyítunk a latinhoz, már szükséges a magyarázat, hogy a frit nem svédül, hanem latinul van. Hogy a svéd nyelvben a fritten és fritter szavak ma használatosak, azon

¹ Farm Insects. 1860, p. 233—234.

ne csodálkozzunk. Ez éppen olyan LINNÉ ideje után keletkezett és elterjedt szó mint akár nyelvünkben a fritlégy vagy a német irodalomban a Fritfliege.

Eszerint nyilvánvaló, hogy a frit szó ősrégi latin szó és hogy vele a kalász azon felső szemeit jelölték, melyek nem csak a légy támadása következtében, hanem egyébként is fejletlenek, kicsinyek és így könnyűek maradhatnak.

Azt hiszem, hogy ez a magyarázat meg fogja állani a helyét. Ha tévedek, tévedésemet helyreigazíthatják északi kollegáink vagy ama kartársak, kiknek módjukban lesz LINNÉ idézett munkájába tekinteni és azt az itt előadottakkal egybevetni.

A frit-szemek elnevezése, vagyis a „könnyű portéka“ kifejezés nálunk a zabszemre is találó, mert a zabkalász felső szemei, melyeket 1910-ben ez a légy és egy közeli rokona (*Osc. pusilla*) különösen megtámadott, már július 7-én egészen sárgák, majdnem fehérek, míg az egészséges szemek rendes zöldszínűek voltak. Ezekben a felső sápadt szemekben már meg volt található a fritlégy bábja.

Egyúttal megemlíthetem, hogy a fritlégy nálunk mint őszi kártevő a rozszban és a búzában fordul elő és különösen az utóbbi szenved sokat tőle, mindazonáltal úgy látom, hogy a rozusra sokkal veszedelmesebb. Kártétele folytán némely évben akárhány gazda kénytelen tavasszal egész rozsvetését felszántani.

Viszonylagos kártételére a legszebb példát azonban a statisztika szolgáltatja, ha a többi őszi kártevővel összehasonlítjuk. Az alább közölt adatokat a légykárokban felette gazdag 1909—1910. évi térről a m. kir. Rovartani Állomáson állítottam össze. A számok az 1909. évi szeptember 24.-e és 1910. február 28.-a közötti eseteket ölelik fel és a fritlégy (*Oscinella frit* L.), a hesszeni légy (*Mayetiola destructor* SAY), a csikoshatú búzalegy (*Chlorops taeniopus* L), és a fekete búzalegy (*Chortophila saepia* Mg.) lárvái által a búzában és rozszban okozott kártételekre vonatkoznak. (Az a kár, melyet a német irodalomban a *Hylemyia courcata* FALL.-nak tulajdonítanak, valószínűleg szintén az említett *Chortophila saepia*-é lesz).

A jelzett időben (157 nap alatt) az őszi vetésnek 352 mintája került vizsgálatra, ebből búza 234, rozs pedig 118 volt. A megvizsgált legtöbb mintában több légyfaj lárváját találtuk, sőt egyes esetekben mind a négy kártevő jelen volt.

A 234 búzamintában a kártevő volt:

Fritlégy	66 esetben, tehát 28 ² / ₁₀
Hesszeni légy	43 „ „ 14 ¹ / ₁₀
Csikoshatú búzalegy	80 „ „ 34 ¹⁸ / ₁₀
Fekete búzalegy	11 „ „ 5 ⁷ / ₁₀

A 118 roszmintában volt :

Fritlégy	97	esetben, tehát	82·20%
Hesszeni légy	13	„ „	11·01%
Csikoshátú búzalégy	71	„ „	60·10%
Fekete búzalégy	11	„ „	9·3%

A mint látható 28·2% búzakárral szemben áll 82·2% roszkár; ezt követi a csikoshátú búzalégy 34·18%-os kára a búzában és 60·1%-os kára a rozsban, a hesszeni légy 14·1%-os kára a búzában és 11·01%-os kára a rozsban és végül a fekete búzalégy 5·7%-os kára a búzában és 9·3% os kára a rozsban.

A téli vetések vizsgálatából látható volt, hogy nálunk az őszi vetések közül azok, a melyeket október 4.-e után vetettek, a csikoshátú búzalégy és a fekete búzalégy fertőzésétől mentesek maradtak. A fritlégy gyakorisága ellenére ezen időben csak két esetben volt kimutatható, az egyik esetben a vetés napja október 7—8.-a, a másik esetben pedig október 15.-e volt.

Eddig október 12.-e volt a határnap, a melyen legyes években a vetést megkezdhették. 1909-ben noha hosszú és meleg-száraz őszi köszöntött ránk, a légykárok az október 4.-e utáni vetésekben sem voltak tapasztalhatók, ez tehát a gazdák könnyebbségére szolgál, mert a vetést nyole nappal előbb kezdetük meg, anélkül, hogy a légykártól tartaniok kellene.

Hogy nálunk azokban az években, a mikor légykár fegyvet, az októberi vetést feltétlenül megokoltnak kell tartanunk, ezt láthatjuk a statisztikai adatokból, ha a szeptemberi és októberi vetésekre vonatkozókat egymásmellé állítjuk. A míg a szeptemberi vetések közül 92·2%, addig az októberiak közül csak 23·1% volt megfertőzve a különféle legyekről. Meg kell azonban jegyezni, hogy a tekintetbe vett októberi vetések csak e hónap első négy napjára vonatkoznak, mert az október 4.-e után vetettek a légykároktól teljesen mentesek maradtak.

Mint tavaszi kártevő a fritlégy aggasztó mértékben a zabban fordul elő; az árpa is szenved tőle, de sokkal kevesebbet. Az elmúlt 1910. év sokáig emlékezetes fog maradni a magyar gazdák előtt. Alig volt az országban zabvetés, mely e légytől meg ne lett volna fertőzve. Nem tévedek, ha az országos kártételt 65—75%-ra becsülöm. Április végén és május elején a zabvetések mindenütt vörösek és kivesettek voltak. Egy-egy száraz zabtöből és oldalsarjaiból 15—30 frit-bábot lehetett kiszedni. A gazdák azzal nyugtatták meg magukat, hogy ez a kár a tavaszi fagy rovására írható, ámbár az ellenkezőről ugyancsak könnyen győződhetek volna meg, mert a míg a zabosbükönnyvetésből a zab kiveszett, addig a bükönny ép és sértetlen maradt. Ennek okát azonban egyik gazda sem kutatta, pedig azt

könnyen megtudhatta volna. A fritlégy csak a zabot és az árpát támadja meg, a bükkönyt pedig nem és csak így maradt ez meg, mert a fagytól — mint nagyon érzékeny növény — inkább szenvedett volna, mint a zab.

Megemlítésre érdemes, hogy a fritlegyet (úgy az *Osc. frit* mint az *Osc. pusilla*) mint nyári kártevőt sohasem találtam a kétsoros árpában, a hatsorosban azonban közönségesnek látszik. A jól kifejlesztett négy- vagy hatsoros árpakalászbán nemcsak a felső vagy alsó, hanem bármely, tehát a középső szemek egyik-másika is meg van támadva. Az ilyen szem szürkés, sötét színe mindig elárulja a benne élő ellenséget. A zabnál ellenben a buga felső szemeit szokta ez a légy megfertőzni.

A brüsszeli

I. nemzetközi entomológiai kongresszus.

Irta: DR. KERTÉSZ KÁLMÁN.

I.

Az entomológia hivei és munkásai évről-évre szaporodnak, irodalma roppant nagy mértékben nagyobbodik. A munkások sorában ott találjuk a legjobb nevű zoológusokat. Ennek dacára a zoológiai kongresszusokon az entomológia mégis meglehetősen alárendelt szerepet szokott játszani, a minek okát nem akarom itt bővebben fejtegetni, hiszen úgymint mindnyájan tudjuk. Nem csoda tehát, ha az a sok száz ember, némileg talán önérzetében is sértve, az önállóság felé törekedik. Ennek a törekvésnek megnyilvánulása az I. nemzetközi entomológiai kongresszus, mely 1910 augusztus 1—6. közt ülésezett Brüsszelben.

A kongresszus helye jól volt megválasztva. Nem kétlem ugyan, hogy az újdonság ingere és a kölesönös ismerkedés vágya más helyen is összehozta volna ezt a társaságot, de Brüsszelben ezenkívül az ottani világiállítás vonzó erejére is lehetett számítani.

A kongresszust egy szervező bizottság készítette elő. A tagsági díj 25 frank volt. Az örökítő tagok díja egyszer s mindenkorra fizetendő 250 frankban lett megállapítva. A jelentkezők száma kb. 290 volt s ezek közül mintegy 180-an személyesen is megjelentek. Legjobban voltak Anglia, Belgium, Francia- és Németország képviselve. Magyarországból DR. HORVÁTH GÉZA, DR. SZILÁDY ZOLTÁN nejjével és DR. KERTÉSZ KÁLMÁN leányával vettek részt. DR. HORVÁTH és DR. KERTÉSZ a mi újszülöttünket, a „Magyar Entomológiai Társaság“-ot is képviselték, DR. HORVÁTH azonkívül még a Magyar Nemzeti Múzeumot és a kir. magy. Természettudományi Társulatot.

Julius 31-én este 8 órakor volt az ismerkedési estély Brüsszel egyik előkelő vendéglőjében, a „Taverne Royal“ nagy különtermében, melyen a belga entomologiai társaság volt a házigazda. Régi ismerősök melegen üdvözölték egymást s mindenki azon iparkodott, hogy speciális szakának többi munkásaival is mielőbb megismerkedjék. Rövid időn belül meg is találta mindenki azt, a kit kerestett s az egyes csoportok mindinkább nagyobbodtak. Ellehetett mondani, a hány rovarrend, annyi csoport képződött, de valamennyit összekapcsolta a kollegialitás benső érzete és az entomologia meleg szeretete.

A felszolgált frissítők csak emelték a kedélyes hangulatot s a babyloni nyelvzavarra emlékeztető estélynek csak az éjfélt vetett véget. A titkárság itt osztotta ki a különféle nyomtatványokat, a kiállítás területére szóló belépőjegyet és a esinos kongresszusi jelvényt.

A kongresszus lefolyásának vázolásánál, azt hiszem, úgy járok el leghelyesebben, ha minden nap krónikáját az egyes szakosztályok szerint foglalom össze, az előadásokat pedig dióhéjban ismertetem.

Az összes ülések délelőtt voltak, a szakosztályoké pedig délután, valamenyi a kiállítás területén az ünnepségek csarnokában (Palais des Fêtes). Esténként a kongresszus tagjai a város egyik népszerű vendéglőjében (Old Tom) találkoztak.

Augusztus 1.

Összes ülés.

LAMEERE elnök az ülést megnyitva, ismerteti a kongresszus előmunkálatait s azután áttér annak jelentőségére.

Az entomologia jelentősége semmivel sem kisebb, mint a zoológia bármely más ágáé, kivált nemzetgazdasági és közegészségügyi szempontból. Ajánlja, hogy ennek a szaknak több tanszéket állítsanak. Az entomologia alapja kétségtelenül a systematika, de e mellett tekintettel kell lenni a biológia általános problémáira is.

SEVERIN G. főtitkár különféle adminisztratív ügyekről tett jelentést s felolvasta a szakosztályok elnökeinek a névsorát. Magyar részről DR. HORVÁTH GÉZÁ-t a bezáró összes ülés, DR. KERTÉSZ KÁLMÁN-t pedig a systematikai szakosztály alelnökévé választották meg.

DR. SJÖSTEDT Y. tartotta meg azután vetített képekkel kísért előadását „A svéd Kilimandjaro expedíció és eredményei“ czímen. Csak általánoságban szólt, részletekre nem terjeszkedett ki. Az expedíció 16 hónapig tartott. A Kilimandjarot nyugati oldaláról mászta meg. Ott 1300 méter magasságban ütött tanyát s ez szolgált a kirándulások kiinduló pontjául. Felhatolt az örökös hó határáig, a hol 5500 m. magasságban még egy *Collembolát* és egy *Lycosidát* talált. A közel fekvő Meru hegyet szintén bevonta kutatásai körébe. Az elért eredményeket tárgyaló eddig megjelent három hatalmas kötetet szintén bemutatta.

I. szakosztály: *Gazdasági és pathologiai entomologia.*

THEOBALD F., ki nevét a szúnyogok négykötetes monographiájával tette ismertté „A Collembolák gazdasági jelentőségéről“ beszélt. Már régebben ismeretes, hogy a Collembolák károsak lehetnek a növényekre, az újabb megfigyelések azonban azt mutatják, hogy bizonyos körülmények között a különféle gazdasági növényekre nagyon károsakká válhatnak. Eddig húsznál több fajról mutatták ezt ki. Az ellenük való védekezés abban áll, hogy a növényeket nikotin-oldattal vagy valamely arzénoldattal permetezzük, vagy pedig a földet paraffinemulsióval esetleg mész- és korom-oldattal itatjuk át.

MORRIS D., ismerteti azokat a törvényeket, melyeket Nyugatin-diában azért hoztak, hogy kártékony rovarok, gombák stb., az importált növényekkel oda be ne hurezoltassanak. Ez okból úgy a növények, mint a magvak megfelelően deszinficiálatnak. Deszinficiálásra kéksavat, szénkéneget, bordói levet, szublimátot és kén-gőzt használnak.

GEDOELST L. a legyeknek egyik alosaládjáról, a *Calliphorinák*-ról értekezett, melyeknek lárvái háziállatok bőrében élösködnek. Részletesebben szól az afrikai fajokról, melyek a *Cordylobia* genusba tartoznak. Legújabban a belga Kongóban a *Pycnosoma megacephala*-ról is megállapították, hogy a szarvasmarhákban élösködik. A legyek az állatok bőrre rakják petéiket, valószínűleg mindig valami sebbe. LAHILLE F. az előadáshoz szólva, a *Chrysomya macellaria* délamerikai elterjedéséről mondott el néhány érdekes adatot.

Simontornyán gyűjtött bogaraim jegyzéke.

Irtá: PILLICH FERENCZ.

III.

Chrysomelidae. Plateumaris consimilis SCHRNK. IV. 25. — Lema melanopus L. II, IV, VIII. — Crioceris 12-punctata L. V—VIII; 14-punctata SCOP. V, VI, IX; asparagi L. II, V, VI. — Labidostomis longimana L. VIII. 1; pallidipennis GEBL. VII. 14; cyanicornis GERM. VII. 21. — Laehnaea sexpunctata SCOP. VII. 8. Clytra laeviuscula RATZB. VI. 23—VIII. 1. — Coptocephala unifasciata SCOP. VIII. 1. — Cryptocephalus aureolus SUFFR. VI; violaceus LAICH. VI; Moraei L.; connexus OLIV. — Pachybrachys hieroglyphicus LAICH. ab. tristis OLIV. IV. 25. — Pachnophorus villosus DUFT. — Colaphus Sophiae SCHALL. IV. 25. — Gastroidea polygoni L. IV—VI. — Entomoscelis sacra L. — Timarcha coriaria LAICH. VI, VI. — Chrysomela goettingensis L. VII; sanguinolenta L. VI; hyperici FORST. VII; cerealis L. ab. alternans PANZ. VIII. 30; fastuosa SCOP. IV—VIII; graminis L. VI. 6. —

Phytodecta rufipes DEG. V. 16. — Phyllodecta vulgatissimus L. II, IV. 25; vitellinae L. VIII. — Plagioderma versicolor LAICH. II, IV, VIII, XII. — Melasoma vigintipunctata SCOP. IV. 14; populi L. VII. 15—VIII. 1; saliceti WEISE VIII. 1. — Galerucella lineola F. II, VIII. — Galeruca tanacetii L. VI; pomonae SCOP. VI—VIII. — Podagrica fuscipes L. IV; fuscicornis L. — Epithrix pubescens KOCH II. — Chalcoides aurata MARSH. II, IV. — Chaetocnema concinna MARSH. IV. 25; tibialis ILLIG. IV. 15; aridula GYLLH. X; hortensis FOURCR. — Psylliodes chrysocephala L.; affinis PAYK. II; dulcamarae KOCH IV. 25; hyosciami L. IV. 25; luteola MÜLL. VIII. 28; circumdata REDT. IV. 9. — Haltica oleracea L. IV, V. — Phyllotreta sinuata STEPH. II—IV; vittula REDT. II—IV; nemorum L. II; atra F. VIII. 28; cruciferae GOEZE II, VI; nodicornis MARSH. VI; procera REDT. IV. 25; nigripes F. VI. — Aphthona lutescens GYLLH. II—IV; venustula KUTSCH. IV. 25—V. 9; coerulea FOURCR. VI; lacertosa ROSH. V—VI. — Longitarsus echii KOCH IV. 14; anchusae PAYK. IV. 25; niger KOCH; parvulus PAYK.; brunneus DUFT. IV. 25; luridus SCOP. IV. 14; nasturtii F. IV. 14; atricillus L. IV. 14; lycopi FOU DR. IV, VI; pellucidus FOU DR. V; succineus FOU DR. — Dibolia Schillingi LETZN. IV. 26. — Hypocassida subferruginea SCHRNK. VI. — Cassida stigmatica SUFFR. IV. 25; rubiginosa MÜLL. IV. 25; nebulosa L. II. V; nobilis L. II, IV.

Lariidae. Spermophagus sericeus FOURCR. V. — Laria affinis FROEL. VI; pisorum L. IV. 14. — Bruchidius varius OLIV. V, VI.

Anthribidae. Anthribus variegatus FOURCR. IV, V.

Curculionidae. Otiorrhynchus raucus F. IV—VI; ligustici L. V. 12—16; scabrosus MARSH. IX; ovatus L. II—IV, VI. — Stomodes gyrosicollis BOH. IV. 25, VIII. — Mylaeus seminulum F. IV, V. — Phyllobius piri L. IV. 14—V. 9; oblongus L. IV. 13—V. 14. — Polydrosus marginatus STEPH. VI; scutellaris REDT. VI. — Brachysomus setiger BOH. V. 20. — Eusomus ovulum GERM. V, VI. — Sitona lineata L. IV, VI; sulcifrons THBG. IX; flavescens MARSH. VIII; crinita OL. II, IV, VIII; humeralis STEPH. II, IV. — Trachyphloeus alternans GYLLH. IV. 25; spinimanus GERM. V. 16; aristatus GYLLH. VI. — Psalidium maxillosum F. V. 24. — Liophloeus tessulatus MÜLL. — Thylacites pilosus F. IV. — Chlorophanus viridis L. ab. salicicola GYLLH.; graminicola GYLLH. VII. 14. — Tanymecus palliatus F. VI. 20. — Cleonus (Bothynoderus) punctiventris GERM. IV. 14, VIII. 30; (Chronoderus) fasciatus MÜLL. II. 27. — Lixus subtilis STURM VI, VII. — Larinus turbinatus GYLLH. V. — Rhinocyllus conicus FROEL. IV. 25. — Lepyrus palustris SCOP. II, VII. — Hylobius abietis L. VI. 10; fatuus ROSSI

VI. — *Phytonomus nigrirostris* F. IV. 25; *murinus* F. IV. 18. — *Notaris acridulus* L. IV. 21, VII; *scirpi* F. VII. — *Dorytomus longimanus* FORST. VII; *taeniatus* F. — *Tanysphyrus lemnae* PAYK. IX. — *Bagous cylindrus* PAYK. VII, VIII; *tempestivus* HBST. IV. 21; *lutosus* GYLLH. IX. — *Rhyncolus culinaris* GERM. V, VI. — *Cryptorrhynchus lapathi* L. — *Coeliodes trifasciatus* BACH VIII. 13. — *Rhinoncus gramineus* F. (*inconspectus* auct.) IV. 21; *perpendicularis* REICH. X. — *Phytobius velutus* BECK. IX. — *Phrydiuchus topiarius* GERM. VII. 14. — *Ceuthorrhynchus terminatus* HBST. IV. 15; *floralis* PAYK. IV, VIII; *symphyti* BED. IV. 21; *macula-alba* HERBST VII; *pleurostigma* MARSH. II. 27; *carinatus* GYLLH.; *erysimi* F. IV. 22; *contractus* MARSH.; *hirtulus* GERM. — *Baris artemisiae* HBST. V. 16; *coerulescens* SCOP. IV. 14; *pici-cornis* MARSH. IV. 29. — *Limnobaris T-album* L. IV. 25. — *Calandra granaria* L. II. 25, IV—VI. — *Acalyptus carpini* HBST. ab. *sericeus* GYLLH. II. 27. — *Tichius quinquepunctatus* L. VI. — *Sibinia viscaria* L. VI. — *Orchestes populi* F. II, V. 16. — *Mecinus pyraister* HBST. VI. — *Gymnetron antirrhini* PAYK. VI; *tetrum* F. IV. 9. — *Magdalis ruficornis* L. IV. 22. — *Apion confluens* KIRBY V. 16; *onopordi* KBY. IV. 25; *radiolus* KBY. IV. 22—25; *validum* GERM. V. 27, IX. 1; *urticarium* HBST. IV. 25; *longirostre* OLIV. VIII; *fulvirostre* GYLLH.; *vicinum* KIRBY II. 27; *flavipes* PAYK. 25; *ononicola* BACH II, IV. 25; *apricans* HBST. III—V. 16; *aestivum* GERM. II—VII; *brevirostre* HBST. VI; *minimum* HBST. II; *pisi* F. VI; *aestimatum* FAUST IV. 25; *punctigerum* PAYK. VI; *pavidum* GERM. VI; *meliloti* KBY. II, V. 16. — *Rhynchites germanicus* HBST. IV. 25; *aequatus* L. IV, V; *Bacchus* L. II, III.

Lucanidae. *Lucanus cervus* L. VI. — *Dorcus parallelepipedus* L. VI, VII.

Scarabaeidae. *Rhyssemus asper* F. IV. 25—27. — *Pleurophorus caesus* PANZ. IV. — *Aphodius erraticus* L. VIII; *subterraneus* L. VIII; *foetens* F. IX; *fimetarius* L. IX; *sulcatus* F. V. 13; *granarius* L. VIII; *lugens* CREUTZ. IX; *immundus* CREUTZ. VIII; *lividus* OLIV. V. 13, VI; *varians* DUFT. IV. 26, VIII; *quadriguttatus* HBST. IV. 25; *melanostictus* SCHM. III. 7; *inquinatus* HBST. IV, V; *prodromus* BRAHM IV. 22. — *Heptaaulacus testudinarius* F. II. 26. — *Geotrupes mutator* MARSH. IX; *stercorarius* L. IV, V; *vernalis* L. IV—VI. — *Lethrus apterus* LAXM. IV, V. — *Gymnopleurus Mopsus* PALL. VII. 9. — *Sisyphus Schäfferi* L. VII. 7. — *Oniticellus fulvus* GOEZE VIII. — *Onthophagus taurus* L. VIII; *ovatus* L. VIII; *coenobita* HBST. IX; *austriacus* PANZ. IX; *vacca* L. VIII. — *Caccobius Schreberi* L. VIII. — *Copris lunaris* L. V. — *Maladera holosericea* SCOP. — *Rhizotrogus aequinoctialis* HBST.

V. 24. — *Amphimallus solstitialis* L. VII. 15. — *Melolontha melolontha* L. IV. 30—VI. 26. — *Polyphylla fullo* L. — *Anomala vitis* F. VI. 16—VII. 5. — *Anisoplia austriaca* HBST. VII; *lata* ER. VI. 16—VII. 15. — *Oryctes nasicornis* L. VI, VII. — *Pentodon idiota* HBST. V. 25. — *Valgus hemipterus* L. V. 7—VI. 1. — *Tropinota hirta* PODA IV. 5—V. 19. — *Oxythyrea funesta* PODA VII. 23—VIII. 1. — *Cetonia aurata* L. V, VIII. — *Potosia cuprea* F. VI. 15—VIII. 7; *ab. obscura* AND. V. 23; *hungarica* HBST. V. 25.

Különfélék.

Mocsáry-számunkhoz. — Folyóiratunk mult évi utolsó számában összeállítottam (163—165. l.) azon állatok jegyzékét, melyek MOCSÁRY SÁNDOR nevét viselik. Ez a jegyzék, a mint azt meg is jegyeztem, nem teljes. Most MOCSÁRY SÁNDOR szívességéből pótlólag felsorolhatom a kimaradt fajokat is, ezek a következők: *Amisega Mocsáryi* DUCKE 1902, *Apterogyna Mocsáryi* ANDRÉ 1905, *Camponotus Mocsáryi* FOREL 1902, *Chrysis Alexandri* BUYSSON 1891, *Chrysogona Mocsáryi* BISCHOF 1910, *Heptacola Mocsáryi* KONOW 1905, *Podium Mocsáryi* KOHL 1902 és *Vespa Mocsáryi* BUYSSON 1904. Ezekkel együtt MOCSÁRY nevét 1 nem és 74 faj viseli. — MOCSÁRY irodalmi-működését tárgyaló cikkem kiegészítéseképen még felsorolandók a következő munkák:

164. A rovarok anyai gondoskodása. (Fővárosi Lapok. XII, 1875; 213. szám).
165. Data ad faunam hymenopterologicam Sibiriae. (Tijdschrift voor Entomologie. XXI, 1877—78, p. 198—200).
166. Eine kleine Notiz über das Genus *Xenodocon* Först. (Entom. Nachrichten. VI, 1879, p. 11).
167. Species sex novae generis *Pepsis* e collectione Musaei Bremensis. (Abhandl. naturw. Vereins zu Bremen. 1887, p. 161—163).
168. *Chrysis spinidens* n. sp. e Mongolia. (Horae Soc. Ent. Rossicae. XXI. 1887, p. 48).
169. *Chrysis Radoszkowskii*, etc. n. sp. (Horae Soc. Ent. Rossicae. XXIII, 1889, p. 7—36).
170. Chrysididae. (In: Schulze, Zoolog. und Anthrop. Ergebnisse einer Forschungsreise im westlichen und centralen Südafrika. IV. Band. — Jenaische Denkschriften. XVI, 1910, p. 33—34).
Végül megjegyzendő, hogy az irodalmi kimutatásban felsorolt
130. cikk még az Akadémiai Értesítő 1898. évi januári számában és a 152. cikk a „Magyar orvosok és természetvizsgálóknak 1905-ben Szegeden tartott XXXIII. nagygyűlésének munkálataiban (241—242. l.)“ is megjelent.

CSIKI ERNŐ.

Sphinx convolvuli L. — A „Rovartani Lapok“ mult évi XVII. kötetének 139. lapján közölt kérdésekre lakóhelyemet (Simon-tornya) illetőleg a következő megfigyeléseimről adhatok számot: nyárelejei hernyót tíz év alatt csak hármat kaptam községbeli lakosoktól, ezek a hernyók kifejlődött zöldszínű példányok voltak. A szeptember és október hónapokban százszámra gyűjtött példányok kivétel nélkül kifejlődött feketés hernyók voltak. A lepke tenyésztése nekem sohasem sikerült, mert a bábok kiszáradtak. A tömeges őszi hernyókból a rákövetkező év tavaszutóján ritkán láttam lepkét, holott a gyér számú nyári hernyókra a lepke augusztustól októberig majdnem minden évben közönséges. Ebből arra következtetek, hogy hazánkban, más nagy szenderekhez hasonlóan, a nyári lepkék ivarszervei rendszerint, az ősziéié pedig ritkán fejlődnek ki.

PILLICH FERENCZ.

Irodalom.

Bagnall, Richard S.: On a small collection of Thysanoptera from Hungary. (Annales Musei Nationalis Hungarici. VIII, 1910, p. 372—376, Plate XII).

Szerző ebben a cikkében azokkal a Thysanopterákkal foglalkozik, a melyeket a Magyar Nemzeti Múzeumtól kapott feldolgozásra. A tárgyalt 11 faj közül eddig csak négyet ismertünk faunánkból, ezek az új termőhelyeikkel a következők: *Anthothrips statices* HAL. (Rév és Izsákról), *Limothrips denticornis* HAL. (Bodrogszerdahely, Budapest), *Chirothrips manicatus* HAL. (Izsák) és *Sericothrips staphylinus* HAL. (Rév) fajokat. A többiek, a melyek faunánkra újak, termőhelyeikkel együtt a következők: *Megathrips lativentris* HEEG. (Izsák), *Cryptothrips Icarus* UZEL var. *pallipes* UZEL (Rév), *Zygothrips minutus* UZEL (Izsák), *Hindsiana flavicincta* KARNY (Bodrogszerdahely), *Acanthothrips bidens* BAGN. n. sp. (Budapest), *Acolothrips fasciatus* L. (Rév, Tápiógyörgye, Mosnicza, Izsák, Kun-Szent-Miklós) és *Dendrothrips tiliae* UZEL (Rév).

CSIKI.

*

Szombathy, Col.: Beiträge zur Kenntniss der ungarischen Elateriden. (Annales Musei Nationalis Hungarici. VIII, 1910, p. 575—589, mit 7 Textfiguren).

Szerzőnek ozt a magyarországi pattanóbogarakról szóló német nyelven megjelent cikkét e helyen a teljesség kedvéért felemlítem, de ismertetésétől eltekintek, mert faunánk ismeretére való fontosságánál fogva folyóiratunkban teljes terjedelmében meg fog jelenni. Cs.

*

Csiki Ernő: Magyarországi új bogarak. (Coleoptera nova ex Hungaria). III. (Annales Musei Nationalis Hungarici. VIII, 1910, p. 590—592).

Czikkemben két új parányi bogarat írok le latin és magyar nyelven. Ezeket a múlt évben a Verestoronyi szorosban gyűjtöttük. Az egyik a *Neuraphes (Scydmoraphes) Dieneri*, a másik az *Euplectus (Plectophloeus) venustus* nevet kapta. CSIKI.

Társulati ügyek.

Választmányi ülés 1911 január 21-én. DR. HORVÁTH GÉZA elnök üdvözi a megjelent választmányi tagokat és jelenti, hogy több sürgős ügy elintézése szükségessé tette, hogy választmányi ülést tartsunk. Így első sorban az ujonnan jelentkezett tagok megválasztása van napirenden, azért felkéri a titkárt, hogy erről tegyen jelentést. Titkár jelenti, hogy a Magyar Entomologiai Társaság alakuló ülésén részt vettek, illetőleg beléptek a következő tagok¹: DR. BÁLINT SÁNDOR, DR. BOLKAY ISTVÁN, CERVA FRIGYES, CSIKI ERNŐ, DIENER HUGÓ, ifj. DR. ENTZ GÉZA, EHMANN FERENCZ, DR. FODOR JÁNOS, GERGER JÁNOS REZSŐ, GÖTZELMANN TIVADAR, HAJOSS JÓZSEF, DR. HANKÓ BÉLA, DR. HORVÁTH GÉZA, JABLONOWSKI JÓZSEF, KÉMÉNTZY FERENCZ, DR. KERTÉSZ ABA, DR. KERTÉSZ KÁLMÁN, KUTHY DEZSŐ, LEIDENFROST GYULA, LINTIA DÉNES, LÓSY JÓZSEF, MIHÓK OTTÓ, MOCsÁRY SÁNDOR, MONDOK JÓZSEF, NÁDAY LAJOS, DR. PELL MARISKA, DR. RÁTZ ISTVÁN, SCHENK JAKAB, SCHMIDT ANTAL, DR. SIMONYI SEMADAM SÁNDOR, DR. SOÓS LAJOS, SURMIN REZSŐ, SZABÓ JÓZSEF, SZÉPLIGETI GYŐZŐ, DR. SZILÁDY ZOLTÁN, SZOMBATHY KÁLMÁN, TOMALA NÁNDOR, UJHELYI JÓZSEF, DR. VÁNGEL JENŐ, WACHSMANN FERENCZ és WACHSMANN JÁNOS, a kik tehát a Magyar Entomologiai Társaság alapítóinak tekiutendők. Ezen tagok közül azonban fájdalom a halál egyet (WACHSMANN FERENCZ) már kiragadott. Azóta felvételre jelentkezett:

FEHÉR JENŐ fővárosi tanár — Budapest, I. Krisztina-körút 89,
GOICS ANDRÁS Ganz-gyári tisztviselő — Csillaghegy (u. p. Békásmegyer),
DR. GÖTZ ISTVÁN főgimnáziumi tanár — Rozsnyó,
GYÖRFFY JENŐ a m. kir. Rovartani Állomás tisztviselője — Budapest, II. Intézet-u. 1,
KOVÁCS ÖDÖN magánzó — Nagymaros (Hont vm.),
MÓCZÁR MIKLÓS tanítóképzőintézeti tanár — Kassa,
PONGRÁCZ SÁNDOR nemzeti múzeumi gyakornok — Budapest és

¹ Azok a tagok kiknek nevét aláhúzással kiemeltük egyszersmind 100—100 korona alapítványt tettek.

SZLABEY ERNŐ államvasúti igazgató — Budapest, VI. Andrassy-út 88,

a kik mind megválasztatnak, úgy hogy a tagok száma ezidőszerint 48. — Titkár bemutatja az oklevél-mintákat, melyek közül a választmány a litografikus úton előállítottat találja a legmegfelelőbbnek és ennek elkészítését rendeli el. — Elnök jelenti, hogy még az alakuló ülés megbízásából ő és DR. KERTÉSZ KÁLMÁN képviselték a társaságot a brüsszeli I. nemzetközi entomologiai kongresszuson, ebből kifolyólag SEVERIN, a kongresszus titkára, levélbelileg kéri, hogy a társaság lépjen be a kongresszus tagjai közé, azért kéri, hogy a választmány ez ügyben határozzon. Minthogy kívánatos, hogy a kongresszus munkálatai a társaság könyvtárában meglegyenek, a választmány elhatározza, hogy a kongresszusi tagdíj befizetendő. — Több tárgy nem lévén, elnök a választmányi ülést bezárja és majd később megnyitja az első előadásos ülést.

A „Magyar Entomologiai Társaság“ 1. ülése 1911 január 21-én. — DR. HORVÁTH GÉZA elnök melegen üdvözi a nagy számmal megjelent tagokat és az első ülést megnyitó beszédében vázolja azt a munkásságot, melyet a magyar entomologusok az elmúlt évszázadban végeztek, pedig akkoriban ez sokkal nehezebb feladat volt mint mostanában. Rámutat egyik szaktársunknak nem régen kimondott szavaira, melyek szerint „magyar természetvizsgálónak lenni nehéz és hálátlan feladat“ volna. Ő éppen ennek az ellenkezőjét állíthatja, nemcsak a közlekedési eszközök, intézetünk és könyvtáraink fejlődése könnyítik meg feladatainkat, hanem faunánk érdekessége, milyennel Európa egyik országa sem rendelkezik, mindig elegendő teret nyújt kutatásainkra és így ez mindig háladatos feladat lesz. — Elnök jelenti, hogy JABLONOWSKI JÓZSEF alelnökünk nem jelenhetett meg s azért cikkét: „Mit jelent a frit szó?“ a titkár fogja felolvasni. — Utána CSIKI ERNŐ bemutatja a *Chrysochroa Buqueti* GORY nevű jávai díszbogarat és a hozzá közelálló *Chr. rugicollis* SAUND.-t, melyből a Nemzeti Múzeum számos példányt kapott Laos-ból, ezekből szép átmeneti sorozatot állított össze, mely megerősíti azt, hogy a *mirabilis* THOMS., *obliqua* KERR., *Fruhstorferi* WATERH., *binotatu* THÉRY, *suturalis* KERR. és *Kerremansi* THÉRY névvel jelölt alakok mind ezen faj színsorozatának egyes alakjai. — HORVÁTH GÉZA bemutatott néhány képes levelezőlapot, melyeket az Egyesült Államok kormánya ad ki és melyeken a gyapjaspille és Európából importált ellenségeinek (bábrabló stb.) jól sikerült színes képét és a szükséges magyarázó szöveget találjuk. Előadó ezeket a levelezőlapokat felajánlja megvételre a legtöbbet ígérőnek, az így befolyt összeget (Kor. 3-10) pedig a Magyar Entomologiai Társaságnak ajánlja fel. — Végül TOMALA NÁNDOR bemutat néhány érdekes lepkofajváltozatot Szicília szigetéről.